

Scott Rollins Grenstekens

Vertalen, curieus en dubious

door Jeroen Heuvel

'Vertaling' is de titel van het eerste gedicht uit de bundel 'Grenstekens' van Scott Rollins. Deze zin geeft voldoende voedsel voor enkele verdiepingen, waarvoor twee woorden eerst worden uitgekozen, 'vertaling' en 'grenstekens'.

Vertalen is in een andere taal omzetten of binnen dezelfde taal in een eenvoudiger te begrijpen boodschap. Ook kan het zijn het omzetten van gevoelens of gedachten in daden of in taal. Een dichter als Scott Rollins doet beide, en hij speelt bovendien met associaties. Geboren in Amerika is hij als 19-jarige naar Nederland verhuisd. Nu is hij achter in de zestig, en heeft onlangs zijn eerste dichtbundel in het Nederlands gepubliceerd.

Deze bundel heeft de titel 'Grenstekens' gekregen. Niet zo verrassend, zou je zeggen, omdat je als emigrant een taalgrens overgaat, en als reiziger ook landsgrenzen.

Tot hier is er niets bijzonders aan de hand.

Het wordt curieus als je weet dat 'vertalen' in het Engels meer betekenissen heeft. In het gedicht 'Hymn to St. Cecilia', van W.H. Auden, betekent het woord 'ten hemel gevoerd'. (Blessed Cecilia, appear in visions/ To all musicians, appear and inspire:/ Translated Daughter, come down and startle/ Composing mortals with immortal fire.) Dit is te begrijpen als het wegvallen van je fysieke grens, of lichaam, al dan niet gepaard met overlijden, en tegelijk zowel binnen als buiten te zijn. De roos buiten mij, is niet letterlijk in me, maar door de geur, associaties en mijn inlevend vermogen is het wezen van de roos toch in me.

Het tweede wonderlijke is de oorspronkelijke titel van Grenstekens. In 1997 is een bundel 'selected poems and fictions: 1972-1992' van Rollins verschenen onder de titel 'Borderlines'. Grenstekens, zeker, maar, o taalgeest, ook "being on a frontier; indeterminate, not falling into one clear category". En, in het Amerikaans en Nederlands, een persoonlijkheidsstoornis, je bent niet een evenwichtig persoon, maar er strijden meerdere personae in je om voorrang.

In het voorwoord bij de Amerikaanse bundel schrijft Scott over zichzelf als derde persoon enkelvoud, (gaat dus zijn eigen grens over) en vraagt zich af wat de schrijver in die eerste twintig jaar buiten Amerika, en voornamelijk in Nederland,

heeft proberen te doen. De kunst van het loslaten leren? Door het leren van vreemde talen is hij zijn eigen taal meer gaan waarderen maar hij is ook bewuster geworden van het vertaalproces, niet alleen van de ene naar de andere taal, maar ook het proces van verbaal uiting geven aan ervaringen. Rollins vervolgt: de woorden vervangen het verwoorde niet, het menu is niet de maaltijd, de landkaart niet het landschap, maar er kon tenminste een stem boven de janboel van indrukken uitstijgen. Iets verder in dat voorwoord, op de vraag waarom hij weg wilde gaan en is vertrokken uit het geboorteland, komt een onzeker antwoord 'op zoek naar mijn identiteit', je voelt het woord 'misschien' er achter. Had hij zichzelf uit de gedichten geschreven, zocht hij een anonimiteit, om betekenis te geven aan de wereld in brokken, in een dubbele taal? Letterlijk staat er dan, met gevoel voor humor: 'Having multiple identities or for that matter none at all.' Een sterker bewijs voor de meerdere betekenissen van de titel 'Borderlines' is niet te geven.

Drieëntwintig jaar later heeft Rollins duidelijkheid geschapen door voor 'Grenstekens' te kiezen. Geeft hij hiermee aan dat de neurose te beheersen is? In dit Nederlandse debuut staan 35 gedichten plus 1. Hiervan zijn er 26 plus 1 uit de bundel Borderline hertaald, 9 uit de bundel 'Rings of the tree & other vignettes' (2012) en één rechtstreeks in het Nederlands geschreven. Zo meteen krijgt u uitleg hoe 35+1 toch hetzelfde kan zijn als 26+1+9+1. Eerst krijgt u het eerste gedicht: 'Vertaling'.

*Zoals lichamen losgelaten
op andere kringen
die vermoeden waar
andere kernen kunnen zijn*

*In een nieuwe stad met
vers geschudde straatnamen*

*Het pak kaarten in je handen
vormt zich
tot de tong van een ander*

een stuk van jezelf.

Dit als eerste gedicht kiezen, om het verhuizen, de nieuwe stad, met andere kringen/relaties en andere kernen/wezenlijke belangen te onderstrepen en te beseffen dat de uitspraak van de nieuwe taal toch herkenbaar aanvoelt. Je wil weg uit je geboortehuis, zoekt een ander land en daar voel je je ondanks of dankzij andere kringen, kernen, straatnamen en taal, (toch) thuis. Een andere buitenwereld, omgeving zoeken om je beter van binnen te voelen, is dubieus. Of voel je je in je binnenwereld dusdanig dat je op zoek gaat naar een omgeving die beter bij je past? Maar hoe weet je dat, van die andere omgeving. Moet je steeds op zoek blijven gaan naar het best bij je passende milieu? Hoe ver ga je, wanneer heb je je grens bereikt.

Dit gedicht is niet een op een te begrijpen, dat is ook niet de bedoeling. Rollins vertaalt ervaringen, emoties op verstandelijk niveau, op gevoelsassociaties en op daad-ervaringen. Zijn gedichten zijn een totaalervaring van grenzen, grenzen van buiten naar binnen en weer naar buiten. Door een ervaring krijg ik woorden, en door de woorden bestaat de ervaring.

Scott Rollins is ook musicus en uitgever van muziek. Zijn eenmansbedrijf heet Otrabanda Records. Voor ons een herkenbare naam. Scott heeft ook iets met Curaçao, dat is bijvoorbeeld te zien aan het gedicht 'Shimaruku tambú meisje', waarin de ik-figuur gevangen in een 'net van trance', toekijkt hoe bij de Shimaruku-snèk een blootsvoets meisje 'haar stille kracht in het oog van de orkaan' verzamelt en 'ze als een golf van zweet uiteen' spat, opgezweept door een tambú.

Otrabanda Records is, zoals veel zaken die zo genoemde wereldmuziek in Nederland uitgeven, of hebben uitgegeven, geen vetpot beschoren, om het eufemistisch uit te drukken. Naast het publiceren van een cd van Grupo Serenada, van de Cancionero Papiamento van Julio Perrenal en cd's van Chin Behilia, heeft Rollins ook twee dc's van de Ghanese meesterpercussionist Kofi Ayivor op de markt gebracht. Deze handdrummer heeft in het Tropenmuseum veel groepsles gegeven en Scott was een trouwe deelnemer aan deze sessies. Zijn gedicht 'Trommelwerk' is het enige gedicht dat zowel in de bundel van 1997 en de bundel van 2012 staat (in het Amerikaans) waardoor de hierboven vermelde onrekenkundige realiteit mogelijk is dat 36 gelijk is aan 37.

De Nederlandse versie in Grenstekens is, kun je zeggen, gelijk aan die in Borderlines. Het is één gedicht. In de bundel uit 2012 heeft Scott het gedicht uitgebreid met drie subgedichten, die niet veel hebben toegevoegd aan het origineel. In het gedicht spreekt de meester tot de deelnemer. De cursist doet te veel zijn best, telt te veel. De meester vraagt hem te ontspannen en te luisteren naar de taal die de drum

spreekt. (Weer een taal.) 'Wat je niet hoort moet je voelen. Luister naar je hart' en naar de andere handen. 'De melodie is een ritme.'

'Het eiland Forens' van drie strofen is ontwikkeld uit het vier strofige origineel 'Born on the Island'. In de derde en laatste strofe geeft de ik-figuur aan dat hij voorbestemd was om te verhuizen.

*Ik ben geboren tijdens een waterteken, voorbestemd om weg
te varen en me altijd af te vragen hoe het zat met dat schemergebied
tussen water en land, een bijdehante strandjutter die zijn verzen
bouwt uit aangespoeld wrakhout en vrachtwagens vol steen
en zandzakken bedoeld om de dijk te behouden.*

Weer een grens, nu tussen water en land. Gedichten maken uit wat op je afkomt en materiaal dat eigenlijk ergens anders voor bedoeld is, in dit geval een dijk. Een grens, om water buiten het land te houden. De dichter is bijdehand. Ook in de titel, 'Het eiland Forens' zit het reizen besloten, je woont niet waar je werkt. De volgende titel gaat over over het op weg zijn: "Het veer tussen de eilanden". De verbinding die over grenzen gaat, zoals de auteur.

Rollins is ook bekend met het theaterleven. In hartje Amsterdam is er in de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw een piepklein theater geweest, De Stalhouderij, waar Engelstalig toneel werd gespeeld. In 1992, ter herdenking van de tragedie rond Columbus zijn reizen waarbij hij niet in India uitkwam, maar in een land waarvan Europa het bestaan niet kende, was Scott een van de deelnemers aan de theaterproductie '1492 and after'. Scott was gefascineerd door de figuur Malinche, een Nahuasaanse vrouw in Mexico die een rol speelde in de Spaanse verovering van Mexico, omdat ze voor de Spaanse schurk Hernán Cortés tolkte, verklaarder/verraadster was en zijn minnares. Het gedicht dat Scott uit deze fascinatie heeft geschreven, 'Malinche's monologue' - weliswaar niet in de Nederlandse bundel opgenomen - , gaat, ook, over het opzoeken en ervaren van grenzen. Malinche weet dat de goden over zee zullen komen, en als de vreemd getooide Spanjaarden in enorme kano's met masten en doeken verschijnen, vat ze dat abusievelijk op als de wederkomst van de goden. In die waan leert ze de goden de gewoontes van de Nahua en heeft ze gemeenschap met de 'oppergod'. Twee jaar daarvoor ontmoet Scott, die als vertaler (!) werkt bij de Stichting voor Vertalingen - voorloper van het huidige Nederlands Letterenfonds - Willem Brugman, die als

soloacteur gedichten van Slauerhoff (een Nederlander, voor wie zijn geboorteland te klein was geworden, die het ruime sop koos om nieuwe grenzen te ontdekken) in een avondvullende voorstelling had gespeeld. Uit die ontmoeting groeide het idee om een novelle van de Surinamer Albert Helman als een monoloog op te voeren. Scott als dramaturg/producent en Willem, onder zijn artiestennaam Guillaume Brugman als acteur. Wat een toeval, nou ja, die achternaam, want Scott had zijn productiebureau 'Bridge Productions' genoemd, net als zijn uitgeverij 'Bridge Books', omdat Scott bruggen wil bouwen tussen landen en culturen. Een brug is tenslotte een grensteken. Hij had in zijn begintijd in Amsterdam ook al een tijdschrift opgericht met de veelzeggende naam 'Dremples'.) De novelle, 'Hoofden van de Oayapok!' gaat over een Surinaamse indiaan die naar Europa gaat om te studeren, na jaren terugkomt bij zijn stam in Suriname en verslag doet van zijn ervaringen. Zeer aantrekkelijk materiaal voor Scott. Hij vertaalt de novelle als 'Chieftains of the Oayapok!' voor uitgeverij In de Knipscheer in 1993/4, opdat de uitgever internationaal op zoek kan gaan naar een uitgever voor Helman in andere talen. Bij mijn weten tot nu toe tevergeefs.

Scott is dus ook vertaler, niet alleen van zijn eigen werk, maar ook van andermans werk.

Voor uitgeverij In de Knipscheer vertaalde hij o.m. werk van Hugo Pos, Leon de Winter, Erich Zielinski en Eric de Brabander.

Voor andere uitgeverijen, waaronder zijn eigen Bridges Books (1981-1993), heeft hij ook werk vertaald van onder andere Jan Brokken zijn boek over de creolisering van Europese, klassieke muziek, 'Waarom elf Antillianen knielden voor het hart van Chopin' en van H.H. ter Balkt, Hoe een wijnkelder te beginnen

Terug naar de onderhavige bundel. Een van de gedichten heet botweg 'Grens'. (In het Engels 'Border'.) In dit gedicht beleeft de ik angst. Volgens de ondertitel van het gedicht zijn we bij de grens van de VS, hier, en Mexico, daar. Zowel in het origineel als in dit Nederlandse vers staat een veel voorkomende spelfout, namelijk Ciudad. De c voor een u klinkt als een k (cursus, Cuba), dus dit woord spreek je uit als 'koeidat'. De juiste spelling is Ciudad. Heel misschien heeft de auteur dit knipogend gedaan omdat deze stad de toegang tot de onderwereld zou zijn, niet die van de criminelen, maar die van de doden. De eerste regels van het gedicht luiden:

*Daarginds in Mexico
kan men de Styx
doorwaden*

De ik vraagt zich af 'Wat heb ik hier te pakken?' Zijn reactie op deze vraag is geen antwoord, maar twee vragen die het slot van het gedicht zijn: 'De knokige hand van Charon? Terwijl de veerdienst is opgeheven?' Die laatste vraag belicht de gezonde dosis humor waarmee Rollins zijn werk doorspekt.

In het bestek van deze bespreking wordt geen recht gedaan aan de diversiteit van de gedichten, noch aan de diepgang ervan, laat staan aan de compositie van de bundel of de vergelijking tussen de Amerikaanse originelen en de Nederlandse hertalingen.

Wat niet onvermeld mag blijven is dat er achter de 35 gedichten nog 'Een verzameld gedicht' staat. Dit is het gedicht 'Landschap van verlangen' met een serie vertalingen in 22 talen. Tussen het Berbers, Chinees, Urdu, Hebreeuws, Zweeds en bijvoorbeeld Arabisch gaat de lezer tevergeefs op zoek naar die in het Papiamentu. Jammer, temeer omdat Scott zoveel affiniteit heeft met Curaçao, niet alleen vanwege de naam van zijn muziekuitgeverij, hij is ook getrouwd met een Curaçaose en is een regelmatige bezoeker van ons vaderland.

Hoewel ik stellig geen dichter ben, waag ik schoorvoetend een poging tot een vertaling, die ik aan Scott aanbied; zie het kader voor het resultaat.

De redacteur van 'Grenstekens' heeft met Scott, wat betreft de interpunctie, besloten dat er in elk gedicht slechts één punt staat, achter telkens het laatste woord, ook al staan er meerdere hoofdletters in.

Als ik de redacteur zou zijn, zou ik de dichter hebben verzocht zijn gedicht 'How do you translate yourself?' ook te hertalen en hiermee deze bundel af te sluiten. Hierin schrijft hij dat hij er nog een schrijft en weliswaar zijn grenzen kent, maar die vaak niet herkent. Hij verschuift woorden naar vreemde plaatsen, vertrouwt én wantrouwt ze. Hij vraagt zich af of twee eenzame mensen in één lichaam huizen en eindigt dan met twee vragen.

How do you translate yourself?

How do you translate?

Met deze bundel heeft hij zeer overtuigend geschreven, dat het kan.

zie voor meer recensies: <http://www.indeknipscheer.com/tag/grenstekens/>

Bron: *Antilliaans Dagblad*, 4 juli 2020

